

8. Терещенко О. О. **Фінансові домінанти реструктуризації підприємств** // Фінанси України, № 4, 2009.
9. Чечеткина Я. С. **Управление проектами реструктуризации предприятий**. Наукові праці. – ДонНТУ, Донецьк, 2002.
10. **Про відновлення платоспроможності або визнання підприємства банкрутом**. Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII.
11. Статистичний щорічник України за 2012 рік.

Рецензент: д.е.н., професор Галиця І. Д.

УДК 330.341.1

Ю. В. МАРЧУК

МЕТОДИЧНІ ПРИНЦИПИ ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ

У статті розглянуто основні методологічні принципи оцінювання інноваційної діяльності в регіоні, використання яких дозволить найповніше оцінити стан, результативність, можливості та перспективи здійснення такої діяльності, виявити слабкі моменти і сприяти їх удосконаленню.

The paper deals with the main methodological principles using to evaluate the innovation activity in the region. The application of these scientific approaches allows to estimate fully the state, results, opportunities and prospects of providing such an activity, as well as, reveal possible weaknesses and promote to their fixing.

Ключові слова: інноваційна діяльність, принципи, методи, регіон, ефективність інноваційної діяльності, факторний аналіз.

Оцінювання ефективності інвестицій потребує комплексного підходу, що передбачає оцінювання економічних, науково-технічних і соціальних наслідків їх впровадження. Інноваційні зміни є необхідною умовою

©Марчук Ю. В. - аспірант Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

соціально-економічного розвитку регіону за ринкових умов. Висока конкурентоспроможність підприємницьких структур дає змогу конкретному регіону зберегти свої позиції чи успішно розвиватися, посісти належне місце у світовому розподілі праці. Це веде до зростання ВВП, вирішення соціальних програм, підвищення добробуту населення всієї держави. Інакше кажучи, результати інноваційної діяльності позитивно позначаються на функціонуванні суб'єктів регіону і держави загалом, що свідчить про ефективність інновацій.

Складність та тривалість інноваційного процесу на фоні впливу дестабілізуючих чинників обумовлюють значні труднощі щодо вибору та впровадження інновацій. Це зумовлює необхідність виваженої, гнучкої та комплексної оцінки ефективності інноваційної діяльності як основи прийняття об'єктивних управлінських рішень.

Питання управління та оцінки інноваційної діяльності розглядалися в роботах таких провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, як: А.А. Антонюк, І.В. Вахович, П. Гардинер, Н.П. Денисенко, П. Друкер, С.М. Ілляшенко, П.Г. Перерва, Р. Ратвел, Х. Рігс, В.С. Савчук, Б. Твісс, В.Г. Федоренко, Х. Хартман, Й. Шумпетер та інші.

Аналіз опублікованих праць і практика господарської діяльності вітчизняних підприємств свідчать про недостатню розробку принципово важливих питань щодо особливостей здійснення інноваційної діяльності та формування комплексної системи оцінки ефективності інноваційної діяльності.

Варто зазначити, що інноваційна діяльність – це динамічний розвиток виробничих технологій, управління та організації, яка інвестує в людські ресурси, збільшуючи обсяги продажів орієнтованого товару чи послуги. Інноваційну діяльність можна трактувати таким чином, що це новий спосіб мислення як робити бізнес.

З іншого боку інноваційна діяльність не може бути відокремлена територіально. Регіони формують конкретні рамки для дослідників та новаторів, їхніх об'єднань, кластерів, які є основними рушіями регіонального розвитку. Регіон як просторова система виступає базою та відправною точкою розвитку знань та інновацій. **Тому метою статті** є розкриття методичних принципів оцінювання інноваційної діяльності, яка здійснюється в регіоні. Відповідно до цього автор ставить

завдання проаналізувати основні методи оцінювання інноваційної діяльності регіону; виявити основні показники, які дають інформацію про стан інноваційної діяльності регіону.

Ефективність інновацій – результуюча величина, що визначається здатністю інновацій зберігати певну кількість трудових, матеріальних і фінансових ресурсів з розрахунку на одиницю створюваних продуктів, технічних систем, структур. Результати інновацій оцінюють за такими критеріями: актуальність, значущість, багатоаспектність.

Актуальність передбачає відповідність інноваційного проекту цілям науково-технічного і соціально-економічного розвитку країни, регіону, підприємства. Цілі визначаються з огляду на встановлені суб'єктом управління науково-технічні, економічні, соціальні та екологічні пріоритети, які можуть відображати загальносвітові тенденції розвитку і визначати стратегію розвитку країни, регіону, окремого підприємства.

У свою чергу, значущість інновацій визначається з позицій державного, регіонального, галузевого рівнів управління, а також суб'єктів господарської діяльності. Багатоаспектність інновацій враховує вплив на різні сторони діяльності суб'єкта господарювання та їх оточення, що передбачає оцінювання науково-технічного, ресурсного, соціального, екологічного ефектів (результатів) [2, 115].

У процесі оцінювання науково-технічного забезпечення визначаються наступні моменти: якою мірою прийняті технічні рішення відповідають сучасним технологічним вимогам в індустріально розвинутих країнах; рівень і масштаб новизни інноваційного проекту та його складових; чи ґрунтується він на інтелектуальному продукті; чи захищений патентами інтелектуальної власності; наскільки перспективними є закладені в проект технології і технічні засоби, на який ринок (зовнішній чи внутрішній) розрахована нова продукція.

Економічне оцінювання охоплює систему показників, які відображають відношення результатів і витрат кожного учасника інновації. Вихідними даними для їх визначення є ринкова потреба в інновації; прогнозна ціна інновації; величина реальних грошових потоків (визначається сумою поточних витрат, інвестицій, виручкою від продажу тощо).

Ресурсне оцінювання здійснюють з метою визначення впливу інновацій на обсяги споживання певного виду ресурсу і подолання проблеми його обмеженості (важливе у разі використання дефіцитних чи не поновлюваних ресурсів, особливо тих, які імпортують); визначають його показниками підвищення ефективності їх використання (наприклад, підвищення ефективності використання трудових ресурсів – зростанням продуктивності праці; технічних ресурсів – зростанням фоновіддачі тощо).

Соціальне оцінювання інновацій полягає у визначенні їх внеску у поліпшення якості життя працівників (чи населення, якщо йдеться про масштабні інновації). У свою чергу екологічне оцінювання враховує їх вплив на розв'язання проблем охорони довкілля, що особливо важливо при реалізації інноваційних проектів, які можуть змінювати рівень екологічної безпеки території [1, 146].

Таким чином, оцінювання інновації забезпечує визначення результатів і наслідків, які очікуються від її втілення у життя, і дозволяє прийняти правильне рішення про доцільність її реалізації.

Оцінка ефективності інноваційної діяльності здійснюється на основі таких принципів, як принципи науковості, адекватності, результативності, системності, комплексності, обґрунтованості.

Принцип науковості в контексті дослідження інноваційної діяльності передбачає, що створювані нововведення повинні мати наукове обґрунтування, тобто базуватися на відомих концепціях, які завжди є науковими теоріями.

Принцип адекватності передбачає врахування ймовірнісного характеру реальних процесів панівних тенденцій і оцінку ймовірності реалізації виявленої тенденції. На регіональному рівні принцип адекватності означає, що регулювання інноваційної діяльності не може бути чимось принципово відмінним від загальнодержавного механізму регулювання, закріпленого законодавчими актами і нормативними документами. Єдність використовуваних форм і методів впливу не включає специфічних комбінацій в кожному конкретному випадку. Результативність припускає отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного та інших результатів від впровадження інновацій,

а також безпосереднє формування системи оцінювання здійснюваних заходів.

Принцип системності полягає в тому, що будь-яка діяльність, в тому числі й інноваційна, є системою, тобто організованою сукупністю структурних елементів, що виконують певну функцію. За такого розуміння нововведення розробляється у вигляді якоїсь системи, тобто конструюється функціональна структура і визначається склад елементів та зв'язків впроваджуваного нововведення. А впровадження нововведення здійснюється відповідно до календарного плану, який є сукупністю заходів і робіт, реалізація яких дозволить ввести систему в дію. До того ж, принцип системності означає дотримання комплексності, необхідності поєднання створюваної системи з тими, що вже існують в регіоні.

Принцип комплексності передбачає оцінювання ефективності інноваційної діяльності суб'єктів господарювання у межах, окреслених методами державного і регіонального регулювання, шляхом орієнтації їхньої маркетингової, а через неї інноваційної, інвестиційної і виробничо-збутової діяльності щодо виявлення і всебічного використання існуючих і перспективних ринкових можливостей, підтримуючи при цьому певний баланс зовнішніх і внутрішніх можливостей розвитку з метою досягнення успіху в конкуренції, максимізації поточних і перспективних доходів.

Принцип обґрунтованості полягає в узгодженості дій всіх учасників ланцюгу «держава – освіта – наука – бізнес» в контексті прийняття рішень з активізації інноваційного діяльності, виходячи з об'єктивних потреб ринку. Це означає, що потреби у підготовці спеціалістів необхідних спеціальностей та кваліфікації, у проведенні наукових досліджень та розробок за актуальними напрямками, продиктовані зовнішнім середовищем, будуть задоволені освітнім та науковим секторами та створять підґрунтя для продукування, трансферу та комерціалізації знань бізнесовим сектором.

Важливим також є використання інших принципів: об'єктивності (спосіб оцінювання інноваційної діяльності є неупередженим та здійснюється з різних точок зору та різними методами); коректності (результати оцінки повинні бути сформовані відповідно до вимог); цілестворення

(спроможність оцінювати інноваційну діяльність за цільовим характером); формалізованості (представлення результатів оцінки у відповідній формі); інтегрованості (кінцева оцінка ефективності інноваційної діяльності ґрунтується на оцінках окремих її компонентів).

В якості методичних принципів оцінки ефективності інноваційної діяльності науковці [5, 111] пропонують використовувати принцип динамічності (врахування фактору розвитку інноваційної діяльності при спробах її оцінки); принцип зміни цінності грошей у часі (нерівноцінність двох однакових за абсолютною величиною різночасових сум пов'язана передусім з тим, що наявні сьогодні гроші можуть бути інвестовані і принести дохід у майбутньому); принцип відповідності цілям інвесторів (інноваційна діяльність тісно пов'язана з інвестиційною, при цьому ефективність останньої напряму залежить, від цілей, які ставлять перед собою інвестори, вкладаючи кошти у нововведення); принцип врахування альтернативної вартості (виражає, що величина витрат, за якою оцінюється кожний ресурс інноваційної діяльності повинен включати в себе упущену вигоду, пов'язану з його можливим альтернативним використанням).

Згідно з напрацюваннями М.В. Чорної і С.В. Глухової, для здійснення оцінки ефективності інноваційної діяльності, вважаємо за доцільне використовувати також такі принципи діагностики: принцип від загального до часткового, від попередньої до загальної оцінки, принцип сполучення статичних та динамічних оцінок, сполучення кількісних та якісних оцінок [3, 92], а також принцип урахування фактору часу.

Окрім вище зазначених принципів пропонуємо також застосовувати принципи гнучкості, взаємозв'язку параметрів, принцип симпліфікації, інформаційної і методичної узгодженості.

Принцип від загального до часткового передбачає здійснення оцінки ефективності інноваційної діяльності як комплексної категорії, в розрізі оцінки кожної зі складових. Принцип від попередньої до загальної оцінки формалізує результати оцінки ефективності інноваційної діяльності, які здійснюються на етапі прийняття рішення про впровадження інноваційної діяльності та на кінцевому етапі комерціалізації результатів. Принцип сполучення статичних та динамічних

оцінок слугує основою для відображення результатів оцінки як на етапі впровадження, так і з урахуванням її розвитку на ринку, а принцип сполучення кількісних та якісних оцінок передбачає, що з позиції авторів, базовими видами ефективності є економічна, соціальна, екологічна та технологічна ефективності, які характеризуються рядом показників, що вимірюються як кількісно, так і якісно. Тому оцінка повинна містити в собі оптимальність параметрів, які б узгоджували дані показники.

Для того, щоб здійснити оцінку з урахуванням динамічності оточуючого середовища впродовж життєвого циклу інновації доцільно використовувати принцип урахування фактору часу [4].

Західні економісти Г. Панн, С. Бірс та А. Кляйнкнехт [11, 309], аналізуючи успішність або безуспішність інноваційної діяльності, виділяють наступні групи показників – культура компанії, інноваційна стратегія, рівень досвідченості науково-дослідної групи, організація, видатки на НДДКР, інноваційний менеджмент, технологічне лідерство, інноваційність. Проте слід пам'ятати і про такі чинники, що впливають на конкурентоспроможність регіонального ринку, як суспільство і економіка, які базуються на знаннях і захисті навколишнього середовища.

Важливим методом при оцінюванні інноваційної діяльності виступає факторний аналіз, який дає змогу здійснити комплексний аналіз даного виду діяльності, знайти і класифікувати фактори, що впливають на іноваційну діяльність в регіоні та пов'язаних з нею економічних процесів, виявити причинно-наслідкові зв'язки, що зумовляють зміну конкретних показників інноваційної діяльності.

Як вважає науковець К. Фрімен [10, 5], моделі економічної діяльності різних країн слід розглядати через призму історичної точки зору. Він припускає, що не існує універсальної моделі побудови економічно сильної держави. Кожна країна унікальна з точки зору існуючих у ній факторів, які впливають на її розвиток і процвітання. Проте автор наголошує на наявності певних базових домінуючих елементів – рушійних сил. Основним елементом, що стосується розвитку, економіст виділяє регіональні мережі з добре розвиненою місцевою інфраструктурою, місцеву робочу силу та компетентність населення. Крім того, існує технологічний

фактор, який визначається у сучасній конкурентоспроможності країн такими чинниками як комунікаційна інфраструктура, висококваліфікована робоча сила, дослідні інститути та науковці-дослідники. Це створює передумови для здійснення інноваційної діяльності в регіоні та виступає факторами її активізації.

Потужним фактором інноваційної діяльності в регіоні виступають малі і середні підприємства (МСП) які являються економічним двигуном інноваційного розвитку країни та її регіонів [7]. Серед них відокремлені регіональні інноваційні суб'єкти – інноваційні фірми регіону. При цьому важливими є не лише властивості цих фірм, а також їхня взаємодія [12, 301].

Для побудови методологічної матриці факторів, які впливають на інноваційну діяльність в регіоні, слід виділити такі ключові елементи, як: інноваційні фірми, освіта, система професійної підготовки, робоча сила, яка базується на інноваційній діяльності, сприятлива система для бізнес-інновацій, система трансферу технологій.

В той же час стратегічний документ Європейської Комісії «Перший план дій для інновацій у Європі» [8] ідентифікує три групи факторів – культура інновацій (освіта, дослідники, сфера бузнесу, управління бізнес-інноваціями у державному та приватному секторах), сприятливе для інновацій середовище (покращення умов для ведення бізнесу, фінансова підтримка, пільгова податкова система) та їхня двостороння інтеграція (взаємозв'язуюча мережа, активізація інновацій МСП, зростаюча кількість інноваційних фірм).

Отже, для того, щоб побудувати методологічну матрицю факторів для оцінки інноваційної діяльності, необхідно виокремити п'ять вимірів: людські ресурси, фінансова підтримка, інфраструктура для інновацій, інноватори, економічний ефект (рис. 1).

Виміри та показники інноваційної діяльності, які використовуються Європейською Комісією згідно з методологією оцінювання інноваційної діяльності [9], можна представити у вигляді таблиці (табл. 1).

Отже, інноваційна діяльність регіону – це комплексна система забезпечення конкурентоспроможності певної просторової системи, яку потрібно оцінювати через призму

Рис. 1. **Основа методологічної матриці***
Розроблено автором за [6]

Таблиця 1

Виміри та показники методологічної матриці*
розроблено автором на основі [9]

Виміри	Показники
Людські ресурси	Частка населення з вищою освітою (на 1000 ос.)
Фінансова підтримка	Урядові витрати на НДДКР у відсотках до ВВП
	Інвестиції у господарські товариства (на 1 ос.)
	Прямі іноземні інвестиції (на 1 ос.)
Іноватори	Відсоток підприємств, що впроваджують інновації (%)
	Частка МСП в загальній кількості бизнес-структур (%)
Економічний ефект	Частка працівників, залучених до НДДКР у загальній кількості працівників (%)
	Частка експорту високотехнологічної продукції (%)
Інфраструктура для інновацій	Відсоток користувачів інформаційними технологіями (%)
	Частка структур для інноваційних стартапів – університети, технопарки, бізнес-інкубатори, центри підтримки бізнесу (одиниці)

багатоаспектності. Тому досліджуючи це питання науковці виділяють різні групи показників, на основі яких можна визначити ефективність інноваційної діяльності та потенціалу

регіону. Серед різноманітності підходів до оцінки інноваційної діяльності, автором виокремлено основні методологічні принципи, використання яких дозволить найповніше оцінити стан, результативність, можливості та перспективи здійснення інноваційної діяльності в регіоні, виявити слабкі моменти і сприяти їх удосконаленню.

Бібліографія

1. Дорофєєнко В. В., Колосюк В. П. **Иновационный менеджмент и научно-техническая деятельность**: Учеб. для вузов. – Донецк: ДонГАУ, 2001. – 234 с.
2. Дудар Т. Г., Мельниченко В.В. **Інноваційний менеджмент**: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
3. Кизим М. О. **Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства**: [монографія] / М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко, Ю. С. Копач. – Х.: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2003. – 144 с.
4. Чорна М.В., **Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств** : [монографія] / М.В. Чорна, С.В. Глухова // - Харків: ХДУХТ, 2012. – 210 с.
5. Щетилова Т. В. **Методичні підходи до оцінки економічної ефективності інноваційних проєктів** / Т. В. Щетилова // Економіка промисловості. – 2003. – № 3 (21). – С. 109–115.
6. Eglė Mineikaitė. **Innovative activity opportunities for the development of Lithuania's region: methodological approach / Regional formation and development studies**, No 2 (10).
7. Enterprise Europe Network. (2010). **Methods for Improving Business Activity and Efficiency**.
8. European Commission. (1996). **The First Action Plan for Innovation in Europe. Innovation for growth and employment**.
9. European Commission. (2012). **Regional Innovation Scoreboard 2012: Methodology Report**.
10. Freeman, C. (1995). **The National System of Innovation in Historical Perspective**. Cambridge Journal of Economy, Vol. 19.
11. Panne, G., Beers, C., Kleinknecht, A. (2003). **Success and Failure of Innovation: a Literature Review**. International Journal of Innovation Management, Vol. 7, No. 3, p. 309. Netherlands.
12. Sternberg, R. (2000). **Innovation Networks and Regional Development – Evidence from the European Regional Innovation Survey: Theoretical Concepts, Methodological Approach, Empirical Basis and Introduction to the Theme Issue**. European Planning Studies, Vol. 8, No. 4, p. 389.

Рецензент: д.е.н., професор Галиця І. Д.